

מרכז המידע למודיעין ולטרור
המרכז למורשת המודיעין (מל"מ)

1 באוגוסט 2006.

ניגודי אינטרסים, ניגודי זהויות: תגובות ערביות לעימות בין ישראל לחזבאללה

מרק הלר

מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים¹

1. בנוסף לשחרור שני החיילים שנחטפו ע"י חזבאללה, כוללות המטרות המוצהרות של המערכה הצבאית הישראלית בלבנון את פירוק המיליציה של חזבאללה ופריסת כוחות צבא לבנון עד לגבול עם ישראל. השגת מטרות אלו לנוכח ההתנגדות של חזבאללה, תדרוש מידה מסוימת של שתוף פעולה, אם לא מצד השיעים, המספקים את בסיס התמיכה העיקרי של חזבאללה, אזי לפחות מצד העדות המרכזיות האחרות בלבנון: המוסלמים הסונים, הנוצרים, והדרוזים. מידת העזרה שתוענק אינה ברורה – הראיות מצביעות על חוסר רצון מצדם להתעמת עם חזבאללה, מחשש לחידושה של מלחמת האזרחים בלבנון – אך ברור שהמטרות עצמן זוכות לתהודה לא מבוטלת במגזרים הלא שיעים של האוכלוסייה הלבנונית. אין זה מפתיע. מגזרים אלה היוו את רוב רובה של התנועה העממית, שקראה לנסיגת הכוחות הצבאיים הסוריים מלבנון – שחזבאללה יצא כנגדה – ונציגיהם הם אלו שקראו לפירוק חזבאללה ולהחלתה מחדש של סמכות הממשלה בכל רחבי המדינה, במסגרת ה"דיאלוג הלאומי", המתנהל מאז הנסיגה הסורית.

2. מפתיעות יותר הן התגובות האזוריות לעימות בין ישראל לחזבאללה. בניגוד לדפוס ההתנהגות המקובל בעת התכתשויות קודמות בין ישראל לאויב ערבי, הפעם, העולם הערבי לא התייצב פה אחד מאחורי הצד הערבי – חזבאללה. אמת,

¹ הנאמר פורסם ב"מבט על" הרואה אור על-ידי אוניברסיטת תל אביב מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים www.tau.ac.il/jcss/ ומרכז משה דיין לחקר המזרח התיכון ואפריקה <http://www.dayan.org/> באמצעות תרומתם הנדיבה של שרי ישראל רוזמן, פילדלפיה.

מה שמכונה "הרחוב הערבי" הגיב למראות ההרס בלבנון בהפגנות של עוינות נסערת כלפי ישראל, וכמו תמיד, בהערצה נרגשת לכל המעז להתריס כנגדה, וממשלות ערביות נאלצו להתאים את עמדותיהן ההצהרתיות לרגשות אלו. בו בזמן, הן (וחלקים מהממסדים הדתיים) גם הביעו הסתייגות – כזו או אחרת – ביחס לחזבאללה והביעו תמיכה בתביעתו להפסקת אש יחד עם תמיכה בפירוק המיליציה שלו והחלת סמכות ממשלת לבנון ברחבי המדינה כולה, שהן גם המטרות המוצהרות של ישראל, אשר חזבאללה מתנגד להן נחרצות.

3. מכל האמור לעיל עולה, כי המערכה הנוכחית של ישראל נגד חזבאללה היא הרבה יותר מסיבוב נוסף במלחמה הערבית-הישראלית הארוכה. חלק מן ההבדל נובע מהאתגר שחזבאללה, גורם שאיננו מדינה, מציב בפני ממשלות הנחושות לשמר את המונופול שלהן על הכוח, ובפרט הכוח להכריע בעניינים של מלחמה ושלו. ערב הסעודית, שיקפה ללא ספק את נקודת המבט של ממשלות אחרות כאשר הגיבה למתקפת חזבאללה מה-12 ביולי על גבולה הצפוני של ישראל, בגינוי רשמי של "הרפתקאות פזיזות המבוצעות בידי גורמים בתוך המדינה והעומדים מאחוריהם, ללא היוועצות עם הסמכות הלגיטימית במדינתם".

4. אך אתגר זה הוא רק חלק מהתמונה. חלק אחר ואולי גדול יותר נוגע לזהות הספציפית של הגורם הנדון – חזבאללה. ערב הסעודית הגיבה באופן שלילי הרבה פחות להתקפה שיזם חמאס, שהייתה דומה לזו של חזבאללה (ואשר היו לה תוצאות דומות), ואפילו אם התקפה זו לא הייתה באמת פעולה של ישות שאינה מדינה, כי חמאס מושל (או לפחות מושל בשותפות) בממשלה הפלסטינית מראשית 2006, הרי ערב הסעודית גילתה סובלנות רבה יותר להתקפות, אותן ביצע חמאס בתוך או מהשטחים גם לפני 2006, כאשר הממשל היה בשליטה הבלעדית של פת"ח. ההבדל האמיתי טמון פחות באופי הפעולה המבוצעת ויותר בזהות מבצעה.

5. בשונה מהחמאס, חזבאללה מייצג ציבור שיעי, ולו קשרים הדוקים ורבי שנים עם אירן. אכן, חזבאללה בלבנון הוקם במקור כראי לחזבאללה באירן. למנהיגיו קשרים אישיים עם המנהיגות האירנית, והמיליציה שלו חומשה על ידי איראן ואומנה ונתמכה על ידי משלחת של משמרות המהפכה האיראנית בלבנון. קשר זה מזין חששות ערביים הולכים וגוברים מפני כוח שיעי/איראני. בשנה שעברה טען נשיא מצרים חוסני מובארכ, כי השיעים בעיראק נאמנים יותר לאיראן מאשר

למדינתם הם, ושנה קודם לכן, הזהיר עבדאללה מלך ירדן – באופן גלוי – מפני הופעת "סהר שיעי" בלבנט. החששות הסעודים גוברים בשל העובדה שחלק גדול מהמיעוט השיעי בערב הסעודית מרוכז כמעט במלואו במחוז המזרחי מייצר הנפט, במפרץ מול איראן.

6. בשל החשש שחזבאללה אינו אלא עושה דברה של איראן – מדינה חזקה עם שאיפות הגמוניות בלתי מוסוות – מסויגת הנטייה הטבעית של ממשלות ערב לצדד בכל שחקן ערבי המצוי בעימות עם ישראל. בעימות הנוכחי, קיים החשש שהצלחה של חזבאללה, מוגדרת ככל שתהיה, תעודד התנהגות שיעית תקיפה יותר במדינות אחרות ותקדם את כוחה של איראן ואת השפעתה באזור כולו.

7. לפיכך, אינטרסים גיאופוליטיים מוכרים מחזקים את הרצון הטבעי של ממשלות למנוע מקבוצות תת-מדינתיות להכתיב להן סדר יום. אך לא מדובר רק באינטרסים אובייקטיביים המוגדרים על ידי גיאוגרפיה או מאזן כוחות מסורתית. במובן חשוב, האינטרסים שמכתיבים עמדות ביחס לעימות שבין חזבאללה לישראל, מסוננות דרך פריזמה של זהות, ועמדות באזור מתפלגות לאורך קווים עדתיים/כיתתיים באופן דומה לזה שבו מתפלגות העמדות בלבנון עצמה. לפיכך, חזבאללה זוכה לתמיכה פעילה רק מאירן השיעית ומסוריה, מדינה בעלת רוב סוני, אך נשלטת מזה שנים רבות בידי העלאוויים (הנחשבים כופרים בעיני הסונים האורתודוקסים אבל אושרו כמוסלמים אותנטיים בעיני האימם מוסא אל-צאדר, מייסד תנועת אמל השיעית בלבנון).

8. חלוקה זו מתיישרת עם דפוס שנמשך במזרח התיכון לפחות מאז המהפכה האירנית של 1979 (ואשר מודגמת גם במקומות אחרים, כמו פקיסטן, שבה הפגזת מסגדים והתנגשויות דמים בין סונים ושיעים הם אירועים שבשגרה). הדבר בא לידי ביטוי במלחמת אירן-עיראק בשנות ה-80, כשסוריה הייתה המדינה הערבית היחידה שתמכה באירן. וזה בא לידי ביטוי בגישות למלחמת האזרחים העכורה בעירק מאז שהקואליציה בראשות ארה"ב, על רקע ביקורת ערבית עיקשת להבדיל משתיקה אירנית, כתשה את המנגנון שאפשר למיעוט סוני במדינה לשלוט ברוב השיעי. דפוס זה אינו פוסל בריתות קצרות-טווח למען אינטרסים טקטיים חולפים, אבל בטווח הארוך, המערכים הפנים-לבנוני והערבי-אזורי העוטפים את העימות

הישיר בין ישראל לחזבאללה עשויים להיתפס כפרק נוסף בעימות ציביליזציות
מתפתח בעולם המוסלמי.